

The image of Dovzhenko's first wife Varvara Krylova was displayed neither in master's literary nor in cinematography works (she is mentioned about only in a few of his letters), but in the writer's life this woman has left a noticeable trace.

The story of their eleven years long love still remains one of the most romantic and mysterious Dovzhenko's pages of life with many unsolved mysteries. Circumstances, that made two madly in love people stop their close relationship, are remaining not fully clarified. Conventional version is that Dovzhenko was tired of daily struggle for his wife's health, of constant money search for treating her from the tuberculosis of bones and he emotionally rejected the situation when being ill she constantly needed attention, care and tenderness.

After parting with his wife almost simultaneously two women appear in Dovzhenko's life – Ida Penzo (Odessa State Opera prima ballerina, who performed the leading role in his silent film "Teky dukuryera" ("Sumka dipkuryera") and Olena Chernova. The latter became the first woman who really was the inspiration, muse in the life of the new Ukrainian film creator. These feelings will echo many years later in the story "The Unforgettable" ("Nezabutnye") and kinopovest "Ukraine in the fire" ("Ukrayina v ohni") where he will give his beloved woman's name to the main heroines and will raise his unforgettable Olesya-Lelya from oblivion. The life circumstances, Olena's inaccessibility and her unwillingness to be with Dovzhenko made them to part forever in the middle of 1928.

In the same 1928 the artist met Yuliya Solntseva who became, in fact, his angel guardian almost for three decades. Solntseva was with her husband, playing the role of his wife, colleagues, assistants, emergency doctor in the moment of heart attack. The writer appreciated greatly his beloved woman. His letters addressed to her, are full of love and concern for her life.

Dovzhenko's last brief and secret admiration was Valentina Tkachenko, 32 years old woman, whom the artist met in the years of the Second World War in Saratov. But true feelings erupted only ten years later. Five letters addressed Tkachenko during October – November 1952 is the evidence of this fact. This last platonic love revived already seriously ill master. In his letters to V. Tkachenko words "happiness" and "happy" are quite common.

Each of the women that occurred in Dovzhenko's life played a certain role both in his life and work. Some were close in time of his brilliant films and literary masterpieces creation, supported in difficult periods (his mother Odarka Yermolayivna and sister Polina, his beloved – Varvara Krylova, Ida Penzo, Valentyna Tkachenko), others – became prototypes of his literary characters (Olena Chernova). And, of course, the name of Yulia Solntseva will always stand separate.

Keywords: *woman, prototypes, literary heroines, female characters, creative legacy.*

Отримано: 16.03.2016 р.

УДК 821.161.2 (092)

Маркітантова Є.В.

ЖИТТЯ І ДОЛЯ В НОВЕЛІСТИЦІ ГАЛИНИ ТАРАСЮК

Галина Тарасюк – одна з найчитабельніших письменниць сьогодення, оскільки в її творах представлена яскрава особистість жінки, нашої сучасниці, розкритий самотній жіночий характер, оригінально інтерпретується доля героїнь. Проза письменниці – це виразно жіночий погляд на світ і важливі проблеми сучасності, це стиль мовлення і письма, що відбиває жіночий досвід.

Таємниця успіху та читабельності новел Галини Тарасюк полягає, на наш погляд, у тому, що вона свідомо своєї письменницької місії – правдиво зображати життя сучасного українського народу, не відходячи від істини, якою б страшною вона не була, а разом з цим шукати і знаходити причини життєвих поразок кожної окремо взятої людини. Саме тому ім'я Г. Тарасюк на слуху, адже епіцентром її зацікавлень є доля людини. До творчості письменниці свого часу у своїх працях зверталися М. Якубовська, Л. Пастушенко, О. Логвиненко, Ю. Ковалів, В. Китайгородська, В. Дячков, О. Галич, Г. Насмінчук та інші.

Володимир Дячков відзначає поліфонічність новелістики Г. Тарасюк, особливо наголошуючи на органічності, лапідарності її малої прози, яка подієво і психологічно щільна, а тому "зовсім зайве вирізняти її, як то кажуть, складові: блискучу органіку мови, стильову розкутість, композиційну міцність" [1, 149].

Чи не найяскравішу оцінку новелам Г. Тарасюк дала відома мисткиня у жанрі новели Євгенія Кононенко. Вона назвала письменницю "співачкою нелегкої жіночої долі", а також відмітила, що "в її новелах вічне, принаймні від часів прийняття християнства, питання про невідповідність моральності людей та якості їхнього земного життя" [2].

У новелах Г. Тарасюк демонструє вражаюче знання суспільного життя в його суспільній ієрархії: від блискучих верхів – до пригнобленого, упослідженого дна. І у центрі цього протистояння верхів і низів завжди жінка, образ якої виписаний авторкою у реалістичній манері з особливістю любов'ю, майстерністю та психологічною мотивацією.

Якщо аналізувати новели письменниці за тематичною багатоманітністю, то побачимо, що авторка звертається до широкого кола проблем: кохання і зрада, життя і смерть, альтруїзм і корисливість, щирість і підступність, смиренність і непокора. Вони ідуть поряд, пересікаючись і зіставляючись, перебуваючи у вічному протистоянні і боротьбі. Саме у складних ситуаціях вибору перебувають жінки Г. Тарасюк.

Прикметно, що в полі зору письменниці широкий спектр проблем: доля жінки-матері, доля коханки, доля заробітчани та ін. Поняття життя і долі набувають у новелістиці авторки концептуального значення. Загальновідомо, що уявлення про долю в українській мовній свідомості пов'язані зі “спробою упорядкувати прояви життя, зрозуміти сенс, спрямованість, причинність і основні віхи людської екзистенції” [3, 28]. І це упорядкування та розуміння не завжди залежать від волі людини. Л. Тарнашинська інтерпретує долю, як “дискурс долі, життів, ситуацій, зустрічей, рефлексій, вчинків, вузли людських взаємин, а отже, цілий ланцюг випробувань/іспитів людини на вірність одвічним моральним чеснотам” [7, 203]. Вихоплюючи з повсякденного життя звичайні явища, долі, письменниця кожного разу порушує “вічне, принаймні з часів прийняття християнства, питання про невідповідність моральності людей та якості їхнього земного життя” [6, 123]. Буття кожного персонажа (найчастіше, це жінка) Галина Тарасюк подає як наслідок розвитку двох тенденцій: охоплення широкою панорамою подій, і, як наслідок, деталізація окремої людської (жіночої) долі. Тому метою нашої статті є аналіз специфіки втілення концептів життя і доля у художній структурі новел Г. Тарасюк “Короткий танець на Віденському балу”, “Дама останнього лицаря” та “Я живу з монстром”.

Головною героїнею новели “Короткий танець на Віденському балу” є тридцятирічна манекенниця Мілана, з котрою нещодавно розірвав контракт паризький престижний Дім моделей. Дівчина опиняється в складній ситуації, коли потрібно зробити моральний вибір, і від того, яким він буде, залежить її подальша доля.

Але чи здатна Мілана обирати, чи буде цей вибір її власним волевиявленням, адже до модельного бізнесу за ручку привела її бабуся – Домка Кузьмівна, котра вчила онуку “марку тримати”. Образ бабусі є художньо вивіреним і досконалим, саме у ньому “скристалізоване” розуміння трагічності жіночої долі.

Мілана – звичайна дівчина з села, яка не змогла “стати своєю” в модельному бізнесі, яка все життя мріяла не про подіум, а про сім'ю. Але не сімейного затишку бажала своїй Міласі Домка, яка “останню сорочку з себе зняла, щоб пропхати внучку у той самий “вищий світ”, який бачила зблизька тільки тоді, коли він приміряв на себе її вишиванки” [4, 134]. Тому й “повезла до Києва і віддала на свій страх і ризик Роману Петровичу, пригрозивши жартома, якщо він, не приведи Господи, зведе дівчину... Але той лис так і злякався її...” [4, 135]. Знала Домка, що продала свою Міласю, але довго не побивалася, бо ж “Мілані потрафило в житті... Але щось мусить і терпіти... в неї ж нема мами-тата при генделиках та грошах, аби купити життя розкішне, безтурботне...” [4, 135].

Цікаво, що героїня новели Г. Тарасюк Домка Кузьмівна постійно шукає виправдання своїм вчинкам, завжди полемізує з собою. Свого часу до полеміки, як важливого композиційного компонента, вдавалися О. Забужко (“Інопланетянка”), С. Йовенко (“Юлія”), котрі теж прагнули у такий спосіб розкрити характер своїх героїнь, певною мірою натякнути читачеві на своє ставлення до них. Внутрішні діалоги-дискусії Домки з собою є характеристичним і композиційним прийомом, що дозволяє читачеві глибше зануритись у екзистенцію героїні, збагнути її сутність. Згадуючи своє молоде життя, “продаж” Мілани Роману Петровичу і аж до фіналу новели – смерті внучки, Домка постійно полемізує з собою, знаходячи собі все нові і нові виправдання. Через диспути зі своїм минулим і теперішнім Домка осмислює своє і Міланіне життя крізь призму долі: “Домка Кузьмівна дивилася на невеселу, схожу на одну очерединку внучку, і думала: чи мала вона право так розпорядитися колись її судьбою?... Але тут же, уявивши Мілану серед домашнього рейваху, вкотре впевнилася, що мала. Одне жаль, не попередила малу, що й на найвищій горі в Карпатах часом можна втопитися у непролазному болоті...” [4, 156].

У таке “непролазне болото” вісімнадцятирічну Мілану штовхнула рідна бабуся, напевно і не усвідомлюючи всього жахиття “вищого світу”, в який так хотіла “протиснутися хоч у третьому коліні, хоч внуками...”. Усю повноту буття Мілани у світі “скоробагачків” Г. Тарасюк дає змогу відчувати Домці, котру онука запросила до Києва на омріяний Віденський бал.

Мілана не уявляла собі іншого життя, але й у “вищому” світі їй не було добре, вона не була щасливою. Тому й кінець новели є очікуваним – Мілану знайшли мертвою у номері готелю. Ко-

ротким виявився її танець “на тих чужих Віденських балах”. Г. Тарасюк у новелі розвинула мотив неминучості долі як фатуму, що панує у світі, байдужому до всього сакрального. Хоча Мілана і намагалась чинити опір “вищому” несправедливому світу, сили виявились нерівними.

Опозиція верху і низу є ще й протиставленням часу і миті, мертвого і живого, що оприявнюється у новелаз Г. Тарасюк “Я живу з монстром” та “Дама останнього лицаря”. Новела “Я живу з монстром” – сповідь-одкровення жінки, якій “страшно озирнутися у своє минуле. Так страшно, як зазирнути у прірву”, але все таки зазирає, і бачить “на самісінькому дні тої прірви – себе, молоду, що, як ласочка припадає до нього – любого, недосяжного, осоружного... Єдиного. На цілий світ, на все життя – єдиного!” [5, 8]. Проте, єдиний був одружений, мав все – був сільським головою, мав почесні, гроші, але на старість втратив все, ще й “розбив параліч”. Старість виступає підсумком прожитих літ, де “кожен має те, що заслужив... Він – крісло на коліщатках і цівку слини з перекошеного рота. Я – довгождану радість сидіти навпроти, дивитися на нього, слухати його і мовчати” [5, 4].

Протиставлення молодості і старості в новелі “Я живу з монстром” є опозицією часу і миті. Адже, за короткі миті краденого кохання, героїня розплачується цілим життям. Г. Тарасюк простежує “гримаси” часу завдяки спогадам, що є вихопленими миттєвостями з життя жінки.

Жінка Г. Тарасюк дивиться всередину себе, і бачить прожите життя, яке вона не прожила як людина, а лиш “як скотина. Безсловесна, робоча” [5, 7]. Письменниця навіть імені героїні не виводить. Бо не потрібно. Тому що не було життя, у якому б Жінка проявила себе, своє почуття. Проте, авторка не осуджує жінку, адже кохання, тим паче жертвоне, є виправданням усіх гріхопадінь.

Авторка у згаданих новелах простежує життя своїх персонажів й демонструє те, що всі їхні потяги до насолод, до красивого життя, до “забороненого”, зрештою, призводять до нещасливих, а подекуди й трагічних наслідків. Отож “бал життя”, якого так сильно прагли і Мілана, і Домка Кузьмівна, і “безіменна” жінка, виявляється оманливим. Ці та інші колізії закреслюють проблему вибору належної долі, формування таких життєвих пріоритетів, які б могли принести справжнє щастя.

Деяко іншою за звучанням, але не за ідейним змістом, є новела “Дама останнього лицаря”. Письменниця, в одному зі своїх інтерв'ю зізналася, що згаданий твір про “фантом, який тримає жінку на цій землі – мрію про прекрасного мужнього лицаря, мрію про нездійсненність якої жінки знають, але тим більше за неї тримаються, вірячи в її живу і животворящу силу” [6, 108]. Згадана новела про Мадам, яка чверть століття перебуває у психіатричній лікарні, а в минулому – оперна співачка, котра береже “спомин про минулі часи доблесті і честі, коли чоловіки ще були лицарями, а жінки – ніжними трояндами їхніх мрій і пожадань” [5, 79]. Зрештою від минулого залишились лише спогади впереміш з хворобливою фантазією. Щоб поділитись спогадами, Мадам втікає з лікарні і приходить до салону краси “Фантазія”, де на неї завжди з радістю чекають перукарки, які з захватом слухають оповіді про її “голлівудське” минуле. У прощальному візиті до салону Дама розповідає про останнього лицаря “на всій безмежній нашій планеті” – Фердинанда, що викликає бурю емоцій у жіночому колективі салону. Адже епоха лицарства пройшла, а разом з нею відійшли у забуття “чоловіки голубої крові і високої культури”. На зміну їм прийшли “жлобини тупі”, “пияки клятві” та “бидло”, з якими, як зізнається візажистка Мілена, “мус миритись” [5, 84]. І, коли одна з працівниць салону поривається захистити “нашого українського хлопа”, то Мадам заперече, говорячи, що вона (працівниця) мислить “так по-тутешньому, по-колишньому, по-совітськи”.

Опозиція верх / низ у новелі “Дама останнього лицаря” – це конфлікт бажаного і дійсного, минулого і теперішнього. Мадам Г. Тарасюк є ворожою до моделі суспільної свідомості, навіяної радянщиною, тому і творить власний такий бажаний світ для жінки, котрий приносить насолоду всім працівницям салону. Адже тоталітарна держава відступила, але залишила по собі гібридну мораль, що пригнічувала розвиток аристократичної свідомості.

Отже, опозиція верху і низу охоплює усю композиційну структуру новел “Короткий танець на Віденському балу”, “Я живу з монстром” та “Дама останнього лицаря”. Взаємодія цих двох рівнів виявляється у кореляції з такими опозиційними поняттями, як вірність / зрада, добро / зло, благородство / продажність, свій / чужий, час / мить та ін., які набувають концептуального значення не лише у структурі художнього тексту, а й поза ним.

Список використаних джерел

1. Дячков В. Потужна енергія / В. Дячков // Дзвін. – 2005. – №7. – С. 148-149.
2. Кононенко Є. Дама останнього лицаря [Електронний ресурс] / Є. Кононенко – Режим доступу: // http://www.vechirka.kiev.ua/article.php?id_article=1210
3. Крук А. Типологія концепту долі у романістиці Т. Гарді й українській прозі доби реалізму (І. Нечуй-Левицький, Панас Мирний, І. Франко): монографія / А. А. Крук, Г. Й. Насмінчук. – Кам'янець-Подільський: ТОВ “Друкарня “Рута”, 2014. – 200 с.

4. Тарасюк Г. Короткий танець на Віденськiм балу : новели / Галина Тарасюк. – Бровари : Вид-во ПП “МН ТРК “Вiдродження”, 2009. – 222 с.
5. Тарасюк Г. Новели: проза / Галина Тарасюк. – Бровари : Вид-во ПП “МН ТРК “Вiдродження”, 2006. – 416 с.
6. Тарасюк Г. Трепанация : лiтературознавчi працi, рецензiї, вiдгуки. Роздуми. Интерв’ю / Галина Тарасюк. – Бровари : Вид-во ПП “МН ТРК “Вiдродження”, 2006. – 320 с.
7. Тарнашинська Л. Презумпцiя доцiльностi: абрис сучасноi лiтературознавчоi концептологiї / Л. Б. Тарнашинська. – К. : Вид. дiм “Києво-Могилянська академiя”, 2008. – 534 с.

Анотацiя. Розглядається специфика реалiзацiї концептiв життя i долi у художнiй структурi новел Г. Тарасюк “Короткий танець на Віденськiм балу”, “Дама останнього лицаря” та “Я живу з монстром”. Головна увага зосереджена на проблемi протистояння двох свiтiв – “вищого” i “нижчого”, крiзь призму деталiзацiї окремих жiночих долi. У новелах простежується здатнiсть Жiнки протидiяти суворiй реальностi, не втрачаючи духовного багатства та вiри у краще майбутнє.

Ключовi слова: новела, концепт, образ, доля, полемiка, опозицiя “вищий/нижчий”.

Summary. *The specifics of implementing the concepts of life and the fate of artistic structure of novels by G. Tarasyuk «Short dance at the Vienna Ball», «Lady of a last Knight» and «I live with a monster» is studied. The idea of concept is actively included into the scope of scientific use in the late twentieth century, but there are still difficulties in its definition. We see it as a dominant image in the artwork.*

In the mentality of different peoples a number of images has developed, some of them acquire the conceptual value in the works of individual writers. The concept of destiny acquired a widespread use in the works of local writers. Destiny is also one of the key concepts in the works of Galina Tarasyuk, whose characters with all their lives defy the fate. The author in her novels has developed the motif of the inevitability of fate as the weird that dominates the world, indifferent to everything sacred.

The writer’s prose - is a distinctly female perspective on the world and important issues of the day, this is the style of speech and writing, which reflects women’s experience. Being of each character (most often of a woman) Galina Tarasyuk takes as a result of two trends: the wide coverage of the panorama of events, and as a result of detailing of individual human’s (female) fate.

The main focus is on the problem of confrontation between two worlds - the «higher» and «lower» ones through the prism of detail of individual women’s lives. In the story the ability of a Woman to resist harsh reality without losing the spiritual wealth and faith in a better future is traced.

Key words: story, concept, character, fate, controversy, opposition “higher / lower”.

Отримано: 14.03.2016 р.

УДК 821. 161. 2-3.09

Насмiнчук Г.Й.

ХУДОЖНI ОБРАЗИ НОВЕЛIСТИКИ ЄВГЕНIЇ КОНОНЕНКО З ПОГЛЯДУ ЕКЗИСТЕНЦIЙНИХ ПРОБЛЕМ ЖИТТЯ

В сучасному лiтературознавствi надається особлива увага аналізу художнього тексту з позицiї фiлософiї екзистенцiалiзму. Варто згадати дослiдження «Екзистенцiйний вимiр людини в поезiї Юрiя Тарнавського» I. Котика, «Екзистенцiалiстськi мотиви в «Сибiрських новелах» Б. Анто-ненка-Давидовича» О. Хмель, «Екзистенцiальна модель свiту в драматургiї Лесi Українки» О. Кузьми, «Екзистенцiалiстська модель українського роману 20-х рокiв ХХ столiття» I. Куриленко, «Типологiя екзистенцiалiв вiйни в українсько-нiмецькому лiтературному просторi» Н. Маланiя та iн. Посилена увага до екзистенцiальних вiзiй на межi ХХ–ХХI ст. зумовлюється викликами глобалiзацiйного свiту. Тотальна зневира, породжена вiйною з пiвнiчним агресором, економiчною кризою, виявами тероризму, занепадом iдеологiї добра i справедливостi, визначає сьогоднi свiтосприйняття не лише мислителiв, а й пересiчних людей.

«Заглиблення в екзистенцiю героя стають провiдними принципами характеротворення в сучаснiй українськiй прози» [12, 62], – слушно констатує Т. Тебешевська. Особливо чутливою до проблем незадоволеного свiтом iндивiда, до проблем самотностi, вiдчуженостi, загрози смертi, життєвих катастроф є жiноча аналітика i проза. Є. Кононенко, простежуючи збiги i вiдмiнностi жiночого i чоловiчого письма, висловлює твердження, що сучаснi письменницi досить часто по-